

VALSTS VALODAS POLITIKAS
PAMATNOSTĀDNES

2005.–2014. GADAM

GUIDELINES
OF THE STATE LANGUAGE POLICY
FOR 2005–2014

Rīga 2005

“Valsts valodas politikas pamatnostādnes 2005.–2014. gadam” izstrādātas saskaņā ar 2004. gada 16. martā noslēgto Pārvaldes līgumu starp IZM un VVA.

“Valsts valodas pamatnostādnes 2005.–2014. gadam” apstiprinātas 2005. gada 2. martā ar Ministru kabineta rīkojumu Nr. 137 (protokola Nr. 11, 16.§).

“Guidelines of the State Language Policy for 2005–2014” have been developed in accordance with the Management Agreement concluded between MES and SLA on March 16, 2004.

“Guidelines of the State Language Policy for 2005–2014” have been approved on March 2, 2005 by Order No 137 of the Cabinet of Ministers (Protocol No 11; 16§).

Iespiests Talsu tipogrāfijā

Izdevuma dizaina un maketa autors
Raimonds Ramutis

ISBN 9984-9836-0-9

SATURS

IEVADS	4
1. SITUĀCIJAS RAKSTUROJUMS	7
2. PROBLĒMU FORMULĒJUMS	10
3. VALSTS VALODAS POLITIKAS PAMATPRINCIPI	12
4. VALSTS VALODAS POLITIKAS MĒRĶI	12
5. RĪCĪBAS VIRZIENI VALSTS VALODAS POLITIKAS MĒRĶU SASNIEGŠANAI	12
6. VALSTS VALODAS POLITIKAS REZULTĀTI UN REZULTATĪVIE RĀDĪTĀJI	14
7. IETEKMES NOVĒRTĒJUMS UZ VALSTS BUDŽETU UN PAŠVALDĪBU BUDŽETU	15
8. TURPMĀKĀS RĪCĪBAS PLĀNOJUMS	16
9. PĀRSKATU SNIEGŠANAS UN NOVĒRTĒŠANAS KĀRTĪBA	16

Multilingvisms, globālās informācijas apmaiņas sistēmas, ekonomiskās integrācijas tendences mūsdienu pasaulē rada aizvien lielāku valodu konkurenci un izzušanas draudus pat valodām ar samērā lielu runātāju skaitu. Saskaņā ar 21. gadsimta domāšanu ikviena valoda ir unikāls cilvēces kultūras mantojums, etnosu identitātes pamats. Valodu konkurences apstākļos lielākas izredzes saglabāties būs valodām, kas spēs sekot mūsdienu zinātnes un tehnikas attīstībai, kurās varēs izteikt domu un jūtu niansas. Valodas saglabāšana un attīstība mūsdienās nenotiek stihiskā pašplūsmā, bet valstīm jāizstrādā konsekventa valodas politika un jāveic mērķtiecīgi pasākumi valodu saglabāšanai un attīstīšanai.

Latvijas Republikā tiek respektēta visu iedzīvotāju valodu un kultūru daudzveidība un tiek nodrošināta arī mazākumtautību valodu saglabāšana un attīstība. Sabiedrības vienotības veicināšanā īpaši svarīga ir valsts valoda. Valsts programmā “Sabiedrības integrācija Latvijā” (Rīga 2001) noteikts: “Sabiedrības integrācija ir vērsta uz indivīdu un dažādu grupu savstarpēju saprašanos un sadarbību Latvijas valsts tiesiskajā sistēmā, balstoties uz latviešu valodu kā valsts valodu, uz lojalitāti pret Latvijas valsti. Integrācijas mērķis ir veidot demokrātisku, saliedētu pilsonisku sabiedrību, kas balstās uz kopīgām pamatvērtībām”.

Valsts valodas funkcijas pilnvērtīgi spēj veikt tikai mērķtiecīgi attīstīta, kopta un bagātināta valoda. Valsts valodas¹ kvalitātes mērķtiecīgas uzturēšanas nepieciešamība atzīta par svarīgu uzdevumu gandrīz visās pasaules valstīs. Valsts valodas politikas programmas ir daudzās Eiropas valstīs (piem., Spānijā, Lietuvā, Francijā, Slovākijā), vairākās valstīs (piem., Polijā, Dānijā, Igaunijā) pašreiz notiek to izstrāde.

Valsts valodas politikas programma, kuras pamatnostādnes ietvertas šajā dokumentā, ir nepieciešama iekšpolitikas stratēģijas sastāvdaļa arī Latvijā. Valsts valodas politikas programma būs atšķirīga no jau esošajām valsts programmām, kas skar valodas jomu. “Latviešu valodas apguves valsts programma” (LVAVP) paredzēta latviešu valodas kā otrās valodas apguves veicināšanai Latvijas mazākumtautību vidū, “Sabiedrības integrācijas programma” orientēta uz latviešu valodu kā sabiedrības integrācijas līdzekli, neparedzot tiešus pasākumus latviešu valodas kā dzimtās valodas attīstībai un prasmes paaugstināšanai. Valsts

¹ Ievērojot to, ka normatīvajos aktos tiek lietoti divi termini “latviešu valoda” un “valsts valoda”, turpmāk tekstā termins “latviešu valoda” lietots arī termina “valsts valoda” nozīmē. Ar terminu “valsts valodas politika” tiek saprasta valodas politikas daļa, kas nodrošina tieši latviešu valodas kā valsts valodas attīstību, standartizāciju un popularizēšanu.

valodas politikas programma tiek veidota latviešu valodas lingvistiskās kvalitātes un konkurētspējas garantēšanai, valsts valodas funkcionēšanas nodrošināšanai, valodas tradicionālās kultūrvides saglabāšanai, aizsardzībai un attīstīšanai, valodas vispusīgas izpētes veicināšanai un zinātniski pamatotai literārās valodas standartizācijai un normu kodifikācijai, lai nodrošinātu latviešu valodas kā dzimtās valodas apguvi gan izglītības sistēmā, gan mūžizglītībā un veicinātu zinātnisku un populārzinātnisku materiālu veidošanu un izplatīšanu par latviešu valodu un valodas politiku Latvijā.

Eiropas Savienības valodu daudzveidības saglabāšana kā konceptuāls mērķis pirmo reizi minēts ES Pamattiesību hartā: “Eiropas valodas ir vienlīdz vērtīgas un cienījamas un veido neatņemamu Eiropas kultūras un civilizācijas daļu”. Eiropas Savienības moto “Vienoti daudzveidībā” ietver stratēģisku pamatnostādni, kas detalizēti iestrādājama normatīvajos aktos. Lingvistiskās cilvēktiesības Eiropas Savienībā, no vienas puses, nodrošina valodas kolektīvu identitātes saglabāšanu, no otras puses, – efektīvas iekšējās komunikācijas nodrošināšanu gan ES institūcijās, gan visa supranacionālā veidojuma robežās. T.s. *Vīnes vadlīnijās* atzīts: “Daudzi Eiropas kultūras sasniegumi ir cieši saistīti ar noteiktām valodām un intelektuālajām tradīcijām. Ja šīs valodas vairs netiktu lietotas, Eiropas kultūru daudzveidība tiktu noplicināta un apdraudēta. Eiropas pilsoņi atbalstīs integrētās Eiropas ideju tikai tad, ja to valoda un kultūras mantojums ir un būs šīs Eiropas daļa”².

Tuvākajā desmitgadē, kad aktīvi risināsies Latvijas sabiedrības integrācija un Latvijas integrācija Eiropas Savienībā, latviešu valodas loma palielināsies. Pieaugs latviešu valodas apguvēju un lietotāju skaits, latviešu valoda būs viena no ES oficiālajām valodām. Taču tikai attīstīta un izkopta valoda spēs būt par sabiedrības integrācijas līdzekli un Eiropas Savienības oficiālo valodu.

2003. gada jūlijā Eiropas Komisija pieņēmusi darbības plānu “Valodu apguves un lingvistiskās dažādības veicināšana (2004–2006)”³. 2007. gadā paredzēta vispusīga darbības plāna rezultātu analīze Eiropas Savienības līmenī un tās dalībvalstīs un ziņojuma sagatavošana Eiropas Parlamentam.

² Konference “Eiropas multilingvisma nākotne paplašinātajā Eiropas Savienībā” notika 2001. gada 22.–24. novembrī Vīnē, kur 150 ekspertu no divdesmit Eiropas Savienības dalībvalstīm un kandidātvalstīm formulēja principus un ieteikumus valodas politikas jomā.

³ *Promoting Language Learning and Linguistic Diversity: An Action Plan 2004-2006*. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Commission of the European Communities. Brussels, 24.07.2003. COM (203) 449 final.

Darbības plānā ir noteikts, ka dalībvalstis ir atbildīgas par valodu dažādības saglabāšanu, par valodu apguves iespēju nodrošināšanu un par valodu popularizēšanu citās dalībvalstīs, īpaši tuvākajās kaimiņvalstīs.

Latviešu valoda ir Latvijas Republikas valsts valoda un sabiedrības integrācijas valoda, tā ir nacionālās identitātes pamats un pasaules daudzveidīgā kultūras mantojuma daļa. Tāpēc Latvijas valsts ir atbildīga gan Latvijas sabiedrības, gan visas pasaules tagadējo un nākamo paaudžu priekšā par latviešu valodas saglabāšanu un attīstīšanu. Tā ir Latvijas valsts kompetence un pienākums, jo Latvija ir vienīgā valsts pasaulē, kas var uzņemties atbildību par latviešu valodas saglabāšanu.

Lai īstenotu valsts valodas politiku, ir nepieciešams apvienot un koordinēt visu to institūciju darbību, kuru kompetencē ir ar pamatnostādņu īstenošanu saistītie uzdevumi.

1. SITUĀCIJAS RAKSTUROJUMS

Pēc zinātnieku atzinumiem pasaulē pašlaik ir ap 6700 valodu. Saskaņā ar 21. gadsimta domāšanas ievirzi valodu un kultūru dažādība ir cilvēces un civilizācijas bagātība. Valodas vairs netiek uztvertas tikai kā saziņas kods, bet arī kā kultūras tradīciju deponētārs un nacionālās identitātes pamats. Tādēļ jebkurai valodai ir vieta humāno vērtību sistēmā, un ikviena valoda tiek atzīta par saudzējamu vērtību.

Tomēr valodas mūsdienu pasaulē izzūd pat ātrāk par augu un dzīvnieku sugām. Pašlaik par apdraudētām uzskata pat ap 50%–90% pasaules valodu. Par neapdraudētām tiek uzskatītas valodas, kuru runātāju skaits pārsniedz vienu miljonu, kam pastāv rakstu forma un ir plašas sociolingvistiskās funkcijas. Saskaņotais, ka pasaulē šādu valodu nav vairāk par 250.

Latviešu valodas kā dzimtās valodas runātāju skaits visā pasaulē ir vismaz 1,5 miljoni. Vēl vismaz pusmiljons cilvēku runā latviešu valodā līdztekus savai dzimtajai valodai. Tomēr zemās dzimstības dēļ latviešu kā dzimtās valodas runātāju skaits ik gadu samazinās par aptuveni 5000 cilvēkiem (0,3%).

Latviešu valoda pieder pie vecrakstu valodām ar standartizētu literārās valodas formu jau kopš 16. gadsimta. Latviešu valodā iznāk vairāk nekā 200 laikrakstu ar kopējo tirāžu 100 miljonu eksemplāru gadā, tajā izdod vairāk nekā 300 žurnālu un ik gadu iespiež aptuveni 2500 nosaukumu grāmatu ar kopējo tirāžu vismaz 6 miljoni. Latviski raida pieci TV kanāli (no tiem trīs izmanto arī krievu valodu) un ap 20 radiostaciju. Pašlaik latviešu valoda runātāju skaita ziņā ir apmēram 150. lielākā valoda starp pasaules 6700 valodām.

Taču latviešu valoda būtu neapdraudēta tikai izolācijā no citām valodām. Šāda situācija 21. gadsimtā nav iespējama, turklāt jāņem vērā, ka lielo valodu grupas ietvaros pastāv īpaša apakšgrupa – ļoti lielās valodas. Lai gan to skaits ir tikai 0,1–0,15% no visām pasaules valodām, tajās kopumā runā 51% zemeslodes iedzīvotāju, un starp šīm valodām ir arī galvenās latviešu valodas konkurentvalodas Latvijas lingvistiskajā telpā. Jāņem vērā arī fakts, ka Latvija ir Eiropas valsts ar visaugstāko minoritāšu īpatsvaru (no 40 līdz pat 50 %).

Valodas saglabāšanās ir atkarīga ne tikai no tās izkoptības, pareizības un bagātības, bet arī no valodas ekonomiskās vērtības konkrētajā valodu konkurences situācijā. Valodu tirgū latviešu valodas galvenās konkurentes ir divas ļoti lielās valodas – krievu un angļu valoda, kurām ir augsta ekonomiskā vērtība. Brīvā tirgus princips valodu attiecībās Latvijas valodas situācijā vēl vairāk stiprinātu šo valodu pozīcijas. Vienīgā iespēja ir apzinātas, mērķtiecīgi veidotas valodas politikas ceļā konsekventi paaugstināt latviešu valodas ekonomisko vērtību, vienlaikus izmantojot arī juridisku kompensācijas mehānismu.

Latvijas valodas politikas pamatideja kopš "Valodu likuma" (1989; 1992) pieņemšanas ietvērusi divus uzdevumus:

- 1) radīt mehānismu latviešu valodas konkurētspējas nodrošināšanai un tās prioritātei augstākajās sociolingvistiskajās funkcijās, kā arī latviešu valodas runātāja lingvistisko cilvēktiesību aizsardzībai,
- 2) garantēt iespēju saglabāt, attīstīt un noteiktās funkcijās lietot Latvijas minoritāšu valodas.

Šie mērķi izvirzīti arī "Valsts valodas likumā" (1999) un attiecīgajos Ministru kabineta noteikumos (2000).

Mērķtiecīgas valodas politikas īstenošanas rezultātā ir atjaunotas PSRS periodā zudušās latviešu valodas funkcijas, ir apturēta latviešu piespiedu lingvistiskā asimilācija un jūtami pieaudzis minoritāšu pārstāvju latviešu valodas prasmes līmenis. Latvijas Republikā ir nodrošināta minoritāšu valodu aizsardzība saskaņā ar starptautiski atzītiem standartiem. Latvijas Republikā pašlaik eksistē pašas nepieciešamākās valodas politikas īstenošanas institūcijas un ir pieņemti likumi un citi normatīvie akti, kas nosaka valodu lietošanu noteiktās sociolingvistiskās funkcijās, tomēr nepieciešama institucionālās struktūras pilnveide.

Valsts valodas situācija 2004. gadā raksturojama šādi ⁴.

Latviešu valoda kā dzimtā valoda. Saskaņā ar 2000. gada tautskaites datiem latviešu valoda ir dzimtā valoda 58,2% Latvijas iedzīvotāju. Latviešu valoda ir dzimtā 95,6% latviešu. Latviešu valodu kā dzimto valodu visbiežāk nosauc lietuvieši (42,5%), igauņi (39,2%) un vācieši (24,6%). Salīdzinājumam jāatzīmē, ka 39,6% iedzīvotāju dzimtā valoda ir krievu valoda, 2,2% – cita valoda. Liels skaits citu mazākumtautību pārstāvju par savu dzimto valodu un parasti arī par ikdienas saziņas valodu nosauc krievu valodu (79,1% ebreju, 72,8% baltkrievu, 67,8% ukraiņu, 57,7% poļu). (Jāatzīmē, ka tautskaitēs un vairumā sociolingvistisko pētījumu netiek pieļauta vairāku dzimto valodu izvēle, tādēļ statistikas dati var būt neprecīzi.)

⁴ Detalizētu analīzi sk. Poriņa V. *Individuālā un sociālā bilingvisma korelācija Latvijā*. R. 2003; Baltaiskalna D. *Latvijas iedzīvotāju lingvistiskā attieksme*. R. 2001; *Reģionālo aspektu nozīme pilsonības jautājumu risināšanā*. LR Naturalizācijas pārvalde, 2003; Djačkova S. *Latviešu valodas zināšanas un sabiedrības integrācija*. Sabiedriskās politikas centrs "Providus", 2003; Mežs I. *Latviešu valoda statistikas spoguļi*. Karšu izdevniecība "Jāņa sēta", 2004; *Valoda 2002. g. nov. – 2003. g. febr.* LVAVP, BSZI, 2003.

Latviešu valoda kā otrā valoda. Individuālā bilingvisma un multilingvisma izplatība latviešu un Latvijas minoritāšu vidū pieaug. Saistībā ar sabiedrības integrāciju un latviešu valodas ilgtspēju visnozīmīgākais rādītājs ir latviešu valodas pratēju skaita pieaugums Latvijas minoritāšu vidū. Pēc 1989. gada tautskaites datiem latviešu valodu prata 23% Latvijas minoritāšu pārstāvju, 2000. gadā pēc tautskaites datiem – 53%. Kopumā 79% valsts visu tautību iedzīvotāju var sazināties latviski.

Nozīmīgs faktors valodu funkcionālajā sadalījumā ir arī citu valodu prasme. Joprojām liels procents Latvijas iedzīvotāju prot krievu valodu – 81%, kas nereti nosaka komunikācijas valodas izvēli. Angļu valodu pēc respondentu pašvērtējuma apguvuši 14%, bet vācu valodu – 8% Latvijas iedzīvotāju. Citu svešvalodu (franču, zviedru, norvēģu, poļu) pratēju skaits kopā nav lielāks par 1%.

Vēl joprojām piecās no septiņām lielākajām Latvijas pilsētām latvieši ir mazākumā (Daugavpili – 15,92%, Rīgā – 40,98%, Rēzeknē – 42,58%, Jūrmalā – 49,08%, Liepājā – 49,38%), bet Jelgavā – 50,97% un Ventspilī – 51,58%. Šādā etnodemogrāfiskā situācijā kopumā latviešu valodas zināšanas uzlabojas lēni un ir būtiskas atšķirības starp Latvijas reģioniem. Latviešu valodas prasmes līmenis minoritāšu pārstāvjiem ir ļoti atšķirīgs. Aptuveni vienāds prasmes līmenis ir gan vīriešiem, gan sievietēm visās vecumgrupās, izņemot jauniešus. Apmēram puse minoritāšu pārstāvju latviešu valodu praktiski neprot.

Latviešu valodas sociolingvistiskās funkcijas. Saskaņā ar Latvijas iedzīvotāju etnodemogrāfisko sastāvu un kultūrvēsturiskajām tradīcijām sabiedrībā dažādās funkcijās tiek lietota latviešu, krievu, ukraiņu, baltkrievu, poļu, lietuviešu, igauņu, čigānu, vācu, lībiešu valoda, kā arī klasiskās valodas un vairākas svešvalodas. Lielākā daļa šo valodu tiek lietotas tikai ierobežotās jomās, galvenokārt ģimenē vai kultūras jomā. Nozīmīgas sociolingvistiskās funkcijas Latvijā pašreiz pilda latviešu, krievu un angļu valoda, kas ir reāli konkurējoši spēki ar atšķirīgu globālo un reģionālo ekonomisko vērtību.

Visstabilākās latviešu valodas pozīcijas valstiski regulējamās sfērās ir augstākajās valsts varas un pārvaldes institūcijās, pašvaldībās, sabiedrības informācijas, kultūras un izglītības sfērā. Problemātisks joprojām ir latviešu valodas lietojums policijā, sabiedriskā transporta un rūpnieciskās ražošanas sfērā (īpaši privātajā uzņēmējdarbībā), kā arī publisko pakalpojumu sniegšanas sfērā. Joprojām vērojama nesakrītība starp valsts valodas un krievu valodas kā minoritātes valodas nominālajām un faktiskajām sociolingvistiskajām funkcijām, kas rada krievu valodas kolektīva lingvistisko pašprietiekamību, kura jūtami apgrūtina integrāciju uz latviešu valodas pamata. Svarīgi uzsvērt, ka mazākumtautību pieaugošā latviešu valodas prasme pagaidām vēl nav kļuvusi par nozīmīgu faktoru valodu hierarhijas maiņā un latviešu valodas lietojuma

jomu paplašināšanā, tāpēc līdztekus latviešu valodas mācīšanai jāveic arī citi latviešu valodas nostiprināšanas un popularizēšanas pasākumi.

Lingvistiskā attieksme. Latvijas iedzīvotāju valodu prasme un lietojums ir statistiski izvērtējami, tomēr sociālu grupu un indivīdu subjektīvais priekšstats par dažādām valodām, to lietojuma jomām un valstiskiem pasākumiem valodu situācijas regulēšanā var būt atšķirīgs. Tam pamatā lielā mērā ir atšķirīgā izpratne par vēsturiskajiem procesiem. Pašlaik vēl daļā Latvijas sabiedrības joprojām dzīvi ir emocionāli stereotipi, kas traucē reāli uztvert valodas situāciju un rada neatbilstību starp valodu oficiālo statusu un runātāju lingvistisko uzvedību.

Dažādo valodas kolektīvu attieksme pret valodu lietojumu noteiktās sociolingvistiskās funkcijās ir atšķirīga. Ir mainījusies pamatnostādne pret latviešu valodu minoritāšu vidū. Pašlaik vairāk nekā 90% Latvijas minoritāšu pārstāvju atzīst valsts valodas statusu un latviešu valodas zināšanu nepieciešamību, tomēr konstatējama vēlme, lai šis statuss būtu vairāk simbolisks nekā reāls. Ap 70% minoritāšu respondentu tomēr uzskata, ka arī krievu valodai būtu piešķirams valsts valodas statuss. Vērojama latviešu pasivitāte komunikācijas valodas izvēlē. Tas, no vienas puses, liecina par lingvistisko un etnisko toleranci, bet, no otras puses, tas apgrūtina sabiedrības integrāciju uz latviešu valodas pamata.

Visā Latvijas sabiedrībā ir nepilnīga izpratne par valodu konkurences likumsakarībām un valsts valodas politikas mērķiem un to sasniegšanas iespējām.

2. PROBLĒMU FORMULĒJUMS

2.1. Latviešu valodai nelabvēlīga valodu konkurence.

Aizvien pieaugoša valodu konkurence Latvijas lingvistiskajā telpā mazina latviešu valodas aktīvu lietošanu un rada nepieciešamību veikt mērķtiecīgus pasākumus valodas attīstībai.

2.2. Latviešu valodas vides nepietiekamā un nevienmērīgā paplašināšanās.

Etnodemogrāfiskā situācija lielākajās Latvijas pilsētās rada nepieciešamību veikt sociolingvistiskus pasākumus, kas paātrinātu latviešu valodas vides ātrāku paplašināšanos.

2.3. Valsts valodas nepilnvērtīga funkcionēšana.

Problemātisks ir valsts valodas lietojums policijā, sabiedriskā transporta un rūpnieciskās ražošanas sfērā, īpaši privātajā uzņēmējdarbībā, kā arī publisko pakalpojumu sniegšanas jomā. Valsts valoda nepietiekamā mērā tiek izmantota par latviešu un Latvijas minoritāšu pārstāvju saziņas līdzekli neformālajā komunikācijā.

2.4. Nesakritība starp valsts valodas un minoritātes (krievu) valodas nominālajām un faktiskajām sociolingvistiskajām funkcijām.

Šāda situācija rada krievu valodas kolektīva lingvistisko pašpietiekamību, kura jūtami apgrūtina integrāciju uz latviešu valodas pamata.

2.5. Latviešu valodas kvalitātes pazemināšanās profesionālajā darbībā.

Latviešu valodas kvalitātes neuzlabošanās / pakāpeniska kvalitātes samazināšanās konstatējama to fizisko un juridisko personu darbā, kas saistītas ar mūsdienīgām valodas normām atbilstošas terminoloģijas, pareizrakstības, gramatikas lietošanu un dažādo valodas variantu un stilu izvēli.

2.6. Latviešu valodas kultūrvides sašaurināšanās.

Globalizācijas apstākļos (interneta kā informācijas avota un saziņas līdzekļa iekļaušanās un izplatība ikdienas komunikācijā, darbaspēka brīva kustība, biežāk lietoto svešvalodu un dažādu pasaules kultūru ietekme uz latviešu valodu un kultūru u.c.) koordinētas valsts valodas politikas trūkums apdraud valsts valodas lietošanu un kvalitāti, tādējādi sašaurinot tradicionālo latviešu valodas kultūrvidi un apdraudot latviešu valodas kā stabila Latvijas identitātes pamatelementa noturību.

2.7. Nelabvēlīga lingvistiskā attieksme.

Latvijas sabiedrībā joprojām pastāvošie emocionālie stereotipi traucē reāli uztvert valodas situāciju un rada neatbilstību starp valodu oficiālo statusu un runātāju lingvistisko uzvedību. Ir vērojama latviešu pasivitāte komunikācijas valodas izvēlē, kas apgrūtina sabiedrības integrāciju uz latviešu valodas pamata.

2.8. Iespējamā sabiedrības sociālā dezintegrācija.

Nepastāvot vienotam kvalitatīvam lingvistiskās saziņas līdzeklim, atsevišķas Latvijas sabiedrības grupas par identitātes komponentu var pakāpeniski izvēlēties globālās subkultūras un citu valstu informācijas telpas, līdz ar to iespējama sabiedrības sociālā dezintegrācija. Lingvistiskā un komunikatīvā aspektā sašķelta sabiedrība negatīvi ietekmēs investīciju piesaisti, mazinot tautsaimniecības izaugsmes iespējas.

2.9. Satversmes 4. panta iespējamā pārkāpšana.

Neieviešot jaunu efektīvāku valodas politikas instrumentāriju, kas nodrošinātu valsts valodas statusu un ilgtspējīgas attīstības perspektīvas, sociālajā praksē aizvien biežāk tiks ignorēts Latvijas Republikas Satversmes 4. pants, kas nosaka, ka valsts valoda Latvijas Republikā ir latviešu valoda.

3. VALSTS VALODAS POLITIKAS PAMATPRINCIPI

Latvijas valodas politikas pamatā jau kopš 1989. gada ir šādi pamatprincipi:

- valsts valoda Latvijā ir latviešu valoda,
- valsts garantē iespēju saglabāt, attīstīt un noteiktās funkcijās lietot Latvijas minoritāšu valodas.

Šie pamatprincipi ietver ideju par valodu koeksistenci un valodu juridisko hierarhiju ar valsts valodas prioritāti. Tādējādi tiek nodrošinātas gan latviešu, gan Latvijas minoritāšu pārstāvju lingvistiskās cilvēktiesības.

4. VALSTS VALODAS POLITIKAS MĒRĶI

Nodrošināt latviešu valodas – Latvijas Republikas valsts valodas un Eiropas Savienības oficiālās valodas – ilgtspēju, tās lingvistisko kvalitāti un konkurētspēju Latvijas un pasaules valodu tirgū,

- ieviešot latviešu valodas attīstības pamatprincipus juridiskajā, pedagoģiskajā un lingvistiskajā sfērā,
- pilnveidojot valsts valodas funkcionēšanas juridisko pamatojumu,
- veicinot latviešu valodas kvalitatīvu apguvi kā latviešu, tā Latvijas mazākumtautību pārstāvju vidū,
- veicot latviešu valodas vispusīgu izpēti, zinātniski pamatotu literārās valodas standartizāciju un normu kodifikāciju, attīstot daudzveidīgas izteiksmes iespējas latviešu valodā visās sabiedrības dzīves jomās,
- paplašinot un aizsargājot latviešu valodas kultūrvidi, kā arī kopjot un nostiprinot latviešu valodas kvalitāti Latvijas informācijas telpā, jo īpaši plašsaziņas līdzekļos un elektroniskajā vidē,
- atbalstot un sekmējot latviešu valodas attīstību un popularizēšanu ar literatūras un mākslas līdzekļiem.

5. RĪCĪBAS VIRZIENI VALSTS VALODAS POLITIKAS MĒRĶU SASNIEGŠANAI

5.1. Valsts valodas statusa juridiskā nodrošināšana.

Saskaņā ar Latvijas Republikas Satversmes 4. pantu nodrošināt valsts valodas statusa īstenošanu latviešu valodai atbilstoši “Valsts valodas likuma” un attiecīgo Ministru kabineta noteikumu normām. Pilnveidot normatīvo bāzi sabiedrības integrēšanai uz valsts valodas pamata, vienlaikus nodrošinot

minoritāšu valodu juridisku aizsardzību saskaņā ar starptautisko tiesību principiem, paplašinātās Eiropas Savienības ieteikumiem valodas politikas jomā un Latvijas Republikas normatīvajiem aktiem.

5.2. Latviešu valodas prasmes nepieciešamības popularizēšana.

Veicināt ikviena Latvijas iedzīvotāja multilingvismu, pozitīvu attieksmi pret latviešu valodu un valodu daudzveidību. Popularizēt valsts valodas zināšanu nepieciešamību, lai sabiedrība spētu integrēties uz valsts valodas pamata un visi vispārējo un profesionālo vidējo izglītības iestāžu absolventi varētu iegūt augstāko profesionālo vai akadēmisko izglītību valsts valodā vai sekmīgi konkurēt darba tirgū.

5.3. Latviešu valodas izglītības kvalitātes pilnveide.

Pilnveidot izglītības kvalitāti, sekmējot latviešu valodas pedagogu mūsdienīgu izglītošanu un mācību un metodisko materiālu veidošanu.

5.4. Latviešu valodas apguves un pilnveides veicināšana latviešu diasporā.

Sniegt atbalstu latviešu diasporai latviešu valodas un kultūras tradīciju apguvē un zināšanu pilnveidē, nodrošinot grāmatu un mācību līdzekļu pieejamību, mūsdienīgas valodas apguves programmas un valodas skolotāju apmaiņu.

5.5. Valsts valodas zinātniska izpēte, kopšana un attīstīšana.

Nodrošināt latviešu valodas lingvistisko kvalitāti, attīstīt daudzveidīgas izteiksmes iespējas latviešu valodā pilnīgi visās sabiedriskās dzīves jomās. Nodrošināt priekšnoteikumus latviešu valodas vispusīgai izpētei un zinātniski pamatotai valodas standartizācijai, latviešu valodas kā personības humanitārās izaugsmes virzītājas, kā valsts un pasaules kultūrvēsturiskā mantojuma sastāvdaļas saglabāšanai un attīstībai. Veicināt latviešu valodas pētījumu rezultātu, īpaši normu avotu (vārdnīcu, gramatiku, uzzīņu literatūras) publicēšanu. Veicināt latviešu valodas pilnvērtīgu iekļaušanos informācijas tehnoloģiju sistēmās. Veicināt latviešu valodas tradicionālās kultūrvides izkopšanu un attīstību. Veicināt valodas kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanu un pieejamību elektroniskajā vidē, sekmējot tā iekļaušanu plašpieejas datu bāzēs.

5.6. Lingvistisko aspektu nodrošināšana Latvijas integrācijai Eiropas Savienībā.

Nodrošināt pilnvērtīgu starptautisko statusu latviešu valodai kā vienai no Eiropas Savienības divdesmit oficiālajām valodām, attīstot tulkotāju un tulku dienestu un attīstot plaši pieejamu terminu un normu avotu datu bāzu tīklu. Veicināt latviešu valodas apguvi citās Eiropas Savienības valstīs,

kā arī tās izplatību Eiropas lingvistiskajā telpā, sagatavojot un popularizējot informatīvus materiālus par latviešu valodu un literatūru. Veicināt iesaistīšanos Eiropas Savienības lingvistiskā profila izglītības programmās un studentu apmaiņas programmās.

5.7. Sabiedrības līdzdalības nodrošināšana valsts valodas politikas īstenošanā.

Informēt Latvijas sabiedrību par valodas politikas pamatprincipiem, Latvijas valodas situāciju un lingvistisko likumdošanu, kā arī par ārvalstu pieredzi valodas situācijas valstiskā regulēšanā. Attīstīt Latvijas sabiedrības sociolingvistisko kompetenci un labvēlīgu psiholoģisko nostādni, nodrošinot objektīvu informāciju un analīzi plašsaziņas līdzekļos. Izglītot sabiedrību valodas kultūras jautājumos. Iesaistīt visplašāko sabiedrību valsts valodas politikas īstenošanā. Izcelt un popularizēt labākos sasniegumus un veiksmīgāko pieredzi valsts valodas politikas īstenošanā.

5.8. Latviešu valodas radoša attīstīšana un valodas kultūras izkopšana ar literatūras un mākslas līdzekļiem.

Veidot labvēlīgu vidi valodas pašattīstībai un tās daudzveidīgo radošo iespēju atraisīšanai, stimulējot literāru jaundarbu radīšanu un kvalitatīvu tulkojumu tapšanu, kā arī mērķtiecīgi atbalstot citas ar valodu saistītas mākslas jomas – teātri, kino, audiovizuālos medijus u.c. Uzlabot valodas kultūru, veicinot lasīšanas tradīciju izplatību un iesaistīšanos sabiedrībā, jo īpaši bērnu un jauniešu vidū. Veicināt sabiedriskā radio, TV un citu plašsaziņas līdzekļu, t.sk. elektronisko, iesaisti valodas kultūras izkopšanā un popularizēšanā sabiedrībā. Uzlabot valodas kvalitāti publicētajos tekstos un publiskajā izpildījumā, sekmējot kvalificētu tulkotāju un redaktoru piesaisti un nodrošinot viņu izglītības un kvalifikācijas pilnveides iespējas.

6. VALSTS VALODAS POLITIKAS REZULTĀTI UN REZULTATĪVIE RĀDĪTĀJI

Valodas politiku, kā liecina Latvijas un citu valstu pieredze, nav iespējams mērīt, izteikt un vērtēt atsevišķos kvantitatīvos rādītājos. Valsts valodas politikas mērķu sasniegšanai nepieciešams panākt **kvalitatīvu** uzlabojumu visos rīcības virzienos (skat. 5.1.–5.8.).

Valsts valodas politikas rezultāti tiks noteikti, kompleksi analizējot valodas situāciju 2005. gadā (kā atskaites punktu), 2009. gadā un 2014. gadā, izvērtējot valodas situācijas dinamiku desmit gados.

Latvijas sociolingvistiskās situācijas analīzē tiks aplūkoti situācijas objektīvie komponenti (tajā skaitā valsts valodas prasme un valsts valodas pozīcijas svarīgākajās sabiedrības dzīves sfērās) un situācijas subjektīvie faktori (sociālo grupu lingvistiskā attieksme pret valsts valodu un citām valodām, valodu lietojuma sfērām, valstiskiem pasākumiem valodas situācijas regulēšanā).

7. IETEKMES NOVĒRTĒJUMS UZ VALSTS BUDŽETU UN PAŠVALDĪBU BUDŽETU

Valsts valodas politikas pamatnostādņu izpilde tiek finansēta galvenokārt no valsts budžeta, jo valsts valodas statusa nodrošināšana un attīstība tiek uzskatīta par katras valsts pienākumu un goda lietu un atzīstama par ilgtermiņa ieguldījumu valsts tēla veidošanā.

Valsts valodas politikas pamatnostādnes tiek īstenotas gadskārtējā valsts budžeta likuma ietvaros.

2004. gadā valsts valodas politikas īstenošana tiešā veidā tiek finansēta Ls 341 329 apjomā, tai skaitā:

IZM Valsts valodas aģentūra	Ls 167 629
TM Valsts valodas centrs	Ls 96 000
Valsts prezidentes Valsts valodas komisija	Ls 48 000
IZM Izglītības satura un eksaminācijas centrs (tieši valsts valodas attīstībai)	Ls 25 700
LZA Terminoloģijas komisija	Ls 4 000

(Salīdzinājumam: “Latviešu valodas apguves valsts programmai” (LVAVP), kas paredzēta latviešu valodas kā otrās valodas apguves veicināšanai, 2004. gadā finansējums ir Ls 819 433, Tulkošanas un terminoloģijas centram, kas daļēji nodrošina valsts valodas terminoloģijas attīstību, kopējais budžets 2004. gadā – Ls 500 000.)

Papildus valsts budžetam atsevišķus valodas politikas pasākumus var finansēt atvasinātas publisko tiesību juridiskās personas, privāto tiesību juridiskās personas, fiziskās personas, kā arī ārvalstu donori.

Valsts budžets:

- valodas politikas pilnveides juridiskais nodrošinājums,
- valsts valodas un citu valodu apguve valsts izglītības sistēmā,
- pedagogu sagatavošana,

- valodu mācību programmas plašsaziņas līdzekļos,
- valsts valodas zināšanu pārbaude,
- valodas zinātniskā izpēte un izaugsmes veicināšana,
- valodas kvalitātes izkopšana un nodrošināšana plašsaziņas līdzekļos un elektroniskajā vidē,
- valodas normu avotu atjaunošana un jaunu normu avotu izstrāde.

Pašvaldības:

- valsts valodas apguve pirmsskolas izglītības iestādēs,
- valodu mācīšana pašvaldību darbiniekiem.

Komerccabiedrības:

- valsts valodas mācīšana darbiniekiem.

Nacionālās kultūras biedrības, citas biedrības un nodibinājumi, reliģiskās organizācijas:

- minoritāšu valodu apguve mazākumtautību izglītības iestādēs un svētdienas skolās.

Valsts finansējums un ārvalstu finansējums:

- latviešu valodas apguves valsts programma,
- atsevišķi valodu apguves projekti,
- atsevišķi projekti valodas un tās kultūras uzlabošanai un popularizēšanai.

8. TURPMĀKĀS RĪCĪBAS PLĀNOJUMS

Konkrēta pasākumu sistēma Valsts valodas pamatnostādņu īstenošanai tiks noteikta programmā. Programmas projektu 2005.–2009. gadam Izglītības un zinātnes ministrija izstrādās un iesniegs Ministru kabinetā līdz 2005. gada 31. maijam, bet Valsts valodas programmas projektu 2010.–2014. gadam – līdz 2009. gada 30. novembrim.

9. PĀRSKATU SNIEGŠANAS UN NOVĒRTĒŠANAS KĀRTĪBA

Lai novērtētu, kā tiek īstenotas pieņemtās pamatnostādnes, informatīvu ziņojumu par pamatnostādņu īstenošanu Izglītības un zinātnes ministrija kopā ar Kultūras ministriju iesniedz Ministru kabinetā līdz 2010. gada 30. martam.

GUIDELINES OF THE STATE LANGUAGE POLICY FOR 2005–2014

CONTENTS

INTRODUCTION	19
1. DESCRIPTION OF THE SITUATION	21
2. FORMULATION OF PROBLEMS	25
3. BASIC PRINCIPLES OF THE STATE LANGUAGE POLICY	27
4. AIMS OF THE STATE LANGUAGE POLICY	27
5. DIRECTIONS OF ACTION FOR ATTAINING THE AIMS OF THE STATE LANGUAGE POLICY	28
6. RESULTS OF THE STATE LANGUAGE POLICY AND INDICATORS OF EFFECTIVENESS	30
7. ASSESSMENT OF IMPACT ON THE STATE BUDGET AND THE BUDGET OF LOCAL GOVERNMENTS	30
8. PLANNING FURTHER ACTION	32
9. PROCEDURE OF SUBMISSION AND ASSESSMENT OF REPORTS	32

INTRODUCTION

Multilingualism, global systems of information exchange, tendencies of economic integration in the modern world are causing even greater competition of languages and threat of extinction even for languages with relatively high number of speakers. According to the way of thinking in the 21st century, every language is a unique heritage of culture of humanity and a basis for identity of ethnoses. Greater opportunities to survive in the conditions of language competition will be for languages that will be able to follow the development of modern science and technology and will allow to express the nuances of thoughts and feelings. The preservation and development of language today is not carried out in a spontaneous way, and countries have to develop a consistent language policy and implement appropriate measures for the preservation and development of languages.

The Republic of Latvia respects diversity of languages and cultures of all the residents and also ensures the preservation and development of languages of minorities. The state language is especially important in promoting the unity of society. The state programme “The Integration of Society in Latvia” (Rīga 2001) declares: “Integration of society is directed towards mutual understanding and cooperation of individuals and different groups in the legal system of Latvia on the basis of the Latvian language as the state language and loyalty to Latvia. The aim of integration is to shape a democratic, united civil society that rests on common basis”.

The functions of the state language can be covered fully only by appropriately developed, maintained and enriched language. The necessity to purposefully maintain the quality of the state language⁵ is recognised to be an important task in almost all the countries in the world. State language policy programmes are implemented in many European countries (e.g., Spain, Lithuania, France, Slovakia) and several other countries (e.g., Poland, Denmark, Estonia) are currently developing these programmes.

The state language policy programme, whose guidelines are included into this document, is an important part of strategy of the domestic policy also in Latvia. The state language policy programme will be different from the already existing state programmes that deal with the field of language. “National Programme for Latvian Language Training” (NPLLT) is intended for promotion of learning

⁵ Taking into account that two terms, “the Latvian language” and “the state language”, are used in laws and regulations, the term “the Latvian language” will be further used in the sense of the term “the state language”. The term “state language policy” means that part of the language policy, which directly ensures development, standardisation and popularisation of Latvian language as the state language.

the Latvian language as the second language among the minorities of Latvia, “Society Integration Programme” is oriented towards the Latvian language as the means of integration of society, without envisaging direct measures for development of the Latvian language as the native language and increase of language proficiency. The state language policy programme is being developed for guaranteeing the linguistic quality and competitiveness of the Latvian language, for ensuring the functioning of the state language, for preservation, protection and development of traditional environment of the language, for fostering the comprehensive study of language and for scientifically grounded standardisation of literary language and codification of norms, in order to ensure learning of Latvian as the native language both in the system of education and lifelong education and to foster development and distribution of scientific and popular science materials about the Latvian language and language policy in Latvia.

The preservation of diversity of languages of the European Union as a conceptual aim was first mentioned in the “Charter of Fundamental Rights” of the EU: “European languages are equally important and respectable and form an indispensable part of the European culture and civilisation”. The motto of the European Union “Unity in diversity” includes a strategic guideline that needs to be implemented in the laws and regulations in a detailed way. Linguistic human rights in the European Union, on the one hand, ensure preservation of identity of language communities, but on the other hand, – effective internal communication both in the EU institutions and across the territory of this supranational formation. The so-called Vienna Guidelines state: “Many cultural achievements of Europe are closely linked to the achievements of specific languages and intellectual traditions. If these languages are no longer used, this would mean a serious depletion and loss of Europe’s cultural diversity. European citizens will support the idea of an integrated Europe only if their own linguistic and cultural heritage, present and future, are part of it”⁶.

The role of the Latvian language will increase in the following decade when the integration of the Latvian society and Latvia into the European Union will actively take place. The number of learners and users of the Latvian language will rise and the Latvian language will be one of the official languages of the EU. However, only a developed and refined language will be the means of integration of society and the official language of the European Union.

In July 2003, the European Commission adopted the action plan “Promoting

Language Learning and Linguistic Diversity (2004-2006)”⁷. A comprehensive analysis of the results of the action plan on the level of the Member States of the EU and the European Union in general and preparation of a report for the European Parliament is scheduled for 2007.

The action plan states that the Member States are responsible for the preservation of language diversity, provision of language learning opportunities and popularisation of languages in other Member States, particularly in the neighbouring countries.

The Latvian language is the state language of the Republic of Latvia and the language of the integration of society, it is the basis for the national identity and part of the varied cultural heritage of the world. That is why the state of Latvia is both responsible to the society of Latvia and the present and future generations of the world for preservation and development of the Latvian language. This is the competence and responsibility of the state of Latvia, since Latvia is the only country in the world which can assume responsibility for the preservation of the Latvian language.

In order to implement the state language policy, it is necessary to combine and coordinate the activities of all those institutions that are concerned with the tasks of implementing the guidelines.

1. DESCRIPTION OF THE SITUATION

According to the opinion of researchers, currently there are approx. 6700 languages in the world. 21st century thinking supposes that the diversity of languages and cultures constitutes the wealth of the humanity and civilisation. Languages are no more perceived only as a communication code, they are also depository of cultural traditions and the basis of national identity. That is why every language has its place in the system of humanitarian values and every language is recognised as a value to be preserved.

However, languages in the modern world are disappearing even quicker than species of plants and animals. Currently around 50% - 90% of all the languages in the world are considered endangered. It is considered that languages that are not endangered are those having the number of speakers exceeding one million, having a written form and having wide sociolinguistic functions. It is estimated that there are no more than 250 such languages in the world.

⁶ The conference “The future of European multilingualism in the enlarged European Union” took place in Vienna on November 22-24, 2001, where 150 experts from twenty member states and candidate countries of the European Union formulated principles and recommendations in the field of language policy.

⁷ *Promoting Language Learning and Linguistic Diversity: An Action Plan 2004-2006*. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Commission of the European Communities. Brussels, 24.07.2003. COM (2003) 449 final.

Latvian is the native language of at least 1.5 m speakers in the world. Plus at least half a million of people use Latvian parallel to their native language. However, due to low birth rate, the number of Latvian native speakers is decreasing by approx. 5000 (0.3%) every year.

The Latvian language belongs to the languages having old writing, with a standardised literary language form already since the 16th century. More than 200 newspapers are printed in Latvian with the total circulation of 100 million annually, there are more than 300 magazines published and every year books of approx. 2500 titles are printed with the total number of copies of 6 million. Five TV channels (three of them using Russian language too) and around 20 radio stations are broadcasting in Latvian. Currently the Latvian language, according to the number of speakers, counts as the 150th biggest language among the 6700 languages of the world.

However, the Latvian language would not be endangered only if isolated from other languages. This type of situation is not possible in the 21st century. One should also remember that there is a special subgroup under the group of the big languages – the very big languages. Although they constitute only 0.1 – 0.15% of all the languages, 51% of the population of the world speaks them. The major competitor languages of Latvian in the linguistic area of Latvia are among them. Also, one has to take into account that Latvia is the European country with the highest proportion of minorities (from 40 to almost 50%).

Preservation of the language depends not only on its cultivation, correctness and richness, but also on its economic value in the specific situation of the language competition. Two very big languages are the chief competitors for the Latvian language in the market of languages – Russian and English, both having a very high economic value. The free market principle in relationship of languages would even more strengthen the positions of these languages in the language situation of Latvia. The only opportunity is to consistently raise the economic value of the Latvian language through deliberate, purposefully created language policy, also using a legal compensation mechanism in parallel.

The central idea of the language policy of Latvia since adoption of the *Language Law* (1989; amendments in 1992) has included two tasks:

- 1) to create a mechanism for ensuring the competitiveness of the Latvian language and its priority in the highest sociolinguistic functions, as well as for protection of the linguistic human rights of the speaker of the Latvian language,
- 2) to guarantee opportunity to preserve, develop and use the languages of minorities of Latvia in certain functions.

These tasks are set out also in the “Official Language Law” (1999) and in the relevant Regulations of the Cabinet of Ministers (2000).

As a result of the purposeful implementation of the language policy, the functions of the Latvian language lost during the period of Soviet regime are being restored, the forced linguistic assimilation of Latvians is stopped, and the Latvian language competence level of the representatives of minorities has grown significantly. The Republic of Latvia ensures protection of languages of minorities according to internationally recognised standards. Currently the most needed institutions for implementing the language policy are functioning in the Republic of Latvia and there are laws and other laws and regulations adopted, which provide for usage of the language in certain sociolinguistic functions, although there is a need for improvement of institutional structure.

The situation of the state language in 2004 can be characterised as follows⁸.

The Latvian language as the native language. According to the results of the census of 2000, Latvian is used by 58.2% of residents of Latvia as the native language. The Latvian language is the native language for 95.6% of Latvians. Latvian is the native language most often for Lithuanians (42.5%), Estonians (39.2%) and Germans (24.6%). For the purpose of comparison, it has to be noted that the Russian language as the native language is used by 39.6% of residents of Latvia and other languages – by 2.2% of residents of Latvia. A great number of representatives of other minorities consider Russian their native language and usually the language of the everyday communication as well (79.1% of Jews, 72.8% of Byelorussians, 67.8% of Ukrainians, 57.7% of Poles). It has to be noted that in national censuses and in a majority of sociolinguistic studies the option to choose several native languages is not available, therefore statistical data may be inadequate.

The Latvian language as the second language. The expansion of the individual bilingualism and multilingualism among Latvians and minorities of Latvia is growing. As regards the integration of the society and the sustainability of the Latvian language, the key indicator is the increase of the number of Latvian

⁸ For detailed analysis see Poriņa V. *Individuālā un sociālā bilingvisma korelācija Latvijā*. (Correlation of individual and social bilingualism in Latvia) R. 2003; Baltaiskalna D. *Latvijas iedzīvotāju lingvistiskā attieksme*. (Linguistic attitude of residents of Latvia) R. 2001; *Reģionālo aspektu nozīme pilsonības jautājumā risināšanā*. (Importance of regional aspects in dealing with issues of citizenship) LR Naturalizācijas pārvalde, 2003; Djačkova S. *Latviešu valodas zināšanas un sabiedrības integrācija*. (Knowledge of Latvian language and integration of society) Sabiedriskās politikas centrs “Providus”, 2003; Mežs I. *Latviešu valoda statistikas spoguļi*. (Latvian language from statistics aspect) Karšu izdevniecība “Jāņa sēta”, 2004; *Valoda 2002. g. nov. - 2003. g. febr.* (Language Nov. 2002 – Feb. 2003) LVAVP, BSZI, 2003.

language users among the minorities of Latvia. According to the data of 1989 census, the Latvian language was mastered by 23% of representatives of Latvian minorities and in 2000, according to the data of census by 53%. In general, 79% of residents of all nationalities in the country can communicate in Latvian.

Command of other languages is an important factor in the functional division of languages too. A great percentage of residents of Latvia still have a command of the Russian language – 81%, which often indicates the choice of the communication language. English, according to the self-appraisal of the respondents, is mastered by 14%, but German – by 8% of residents of Latvia. The number of people speaking other languages (French, Swedish, Norwegian, Polish) does not exceed 1%.

In five of the seven biggest cities of Latvia, Latvians still constitute a minority (in Daugavpils – 15.92%, in Rīga – 40.98%, in Rēzekne – 42.58%, in Jūrmala – 49.08%, in Liepāja – 49.38%), but 50.97% in Jelgava and 51.58% in Ventspils. Latvian language skills in such an overall ethnodemographic situation are improving slowly and there are significant differences between the regions of Latvia. The proficiency level of the Latvian language for the representatives of the minorities is very different. Both for men and women in all age groups, except the youth the level of proficiency is approximately equal. About half of the representatives of the minorities have no command of the Latvian language at all.

Sociolinguistic functions of the Latvian language. In accordance with the ethnodemographic structure of the residents of Latvia and traditions, society in different functions uses Latvian, Russian, Ukrainian, Belorussian, Polish, Lithuanian, Estonian, Romany, German and Liiv languages, as well as classical languages and several foreign languages. Most of these languages are used only in restricted areas, mainly in families or in the cultural sphere. Latvian, Russian and English currently exercise important sociolinguistic functions in Latvia and are real competitive forces with a different global and regional economic value.

The most stable positions of the Latvian language in the spheres regulated by the state, are in the government bodies and state administration, local governments, public information, culture and education spheres. The usage of the Latvian language is still problematic in the police, public transport and industrial production branch (especially in private entrepreneurship), as well as in the sphere of provision of public services. Still there is a discrepancy observed between the nominal and the real sociolinguistic functions of the state language and Russian language as the language of minority that creates the linguistic self-sufficiency of the Russian language community. This significantly hinders the integration on the basis of the Latvian language. It is important to stress that the growing proficiency of the Latvian language by the minorities has not yet become

an important factor in the change of the language hierarchy and expansion of the spheres of the Latvian language usage, therefore, along with teaching of the Latvian language, other measures for strengthening and popularising the Latvian language are to be implemented as well.

Linguistic attitude. The proficiency and usage of languages by residents of Latvia can be statistically evaluated, although the subjective view of social groups and individuals on different languages, the spheres of their usage and national measures for regulating the situation of languages might be different. The reason for this is largely the different understanding of historical processes. Currently there are emotional stereotypes existing in one part of the society of Latvia that obscure the perception of the real situation of the language and create a discrepancy between the official status of languages and the linguistic behaviour of speakers.

The attitude of the different language communities towards the usage of languages in certain sociolinguistic functions is different. The basic position of the minorities about the Latvian language has changed. Currently more than 90% of representatives of Latvian minorities recognise the status of the state language and the necessity to master the Latvian language, however, one can observe that they wish the status were more symbolic than real. About 70% of the minority respondents consider also that the Russian language should be granted the status of the state language. Passivity of Latvians in the choice of the communication language can be observed. On the one hand, it shows the linguistic and ethnic tolerance, but on the other hand, it hinders the integration of the society on the basis of the Latvian language.

There is an incomplete understanding in the whole society of Latvia about the situation of language competition and the aims of state language policy and ways to attain them.

2. FORMULATION OF PROBLEMS

2.1 Competition of languages that is unfavourable for the Latvian language

Ever greater competition of languages in the linguistic area of Latvia reduces active usage of the Latvian language and therefore appropriate measures for the development of the language should be implemented.

2.2 Insufficient and uneven enlargement of the environment of the Latvian language

The ethnodemographic situation in the biggest cities of Latvia makes it important to implement sociolinguistic measures that would foster growth of the Latvian language environment.

2.3 Inferior functioning of the state language

The usage of the state language is problematic in the police, public transport and industrial production branches, especially in private entrepreneurship, as well as in the sphere of provision of public services. The state language is not fully used as a means of communication between Latvians and representatives of minorities of Latvia during the informal communication process.

2.4 Discrepancy between nominal and actual sociolinguistic functions of the state language and minority (Russian) language

Such situation creates the linguistic self-sufficiency of the Russian language community, which significantly hinders the integration on the basis of the Latvian language.

2.5 Decline of the quality of the Latvian language in professional activities

Lack of improvement/gradual decline of the quality of the Latvian language is observed in the activities of those natural and legal persons who are concerned with the use of modern terminology, orthography and grammar and choice of different language varieties and styles.

2.6 Narrowing of the cultural environment of the Latvian language

Absence of a coordinated state language policy in the situation of globalisation (integration and spread of the Internet as an information source and means of communication in everyday communication, free movement of workforce, impact of most frequently used foreign languages and different cultures of the world on the Latvian language and culture etc.) threatens the usage and quality of the state language, thereby narrowing the traditional cultural environment of the Latvian language and threatening the stability of the Latvian language as a solid basic element of the identity of Latvia.

2.7 Adverse linguistic attitude

Emotional stereotypes still persisting in the society of Latvia that obscure the perception of the real situation of language and create a discrepancy between the official status of the languages and the linguistic behaviour of speakers. Passivity of Latvians in the choice of the communication language is observed, which hinders the integration of the society on the basis of the Latvian language.

2.8 Possible social disintegration of the society

Due to the absence of a single qualitative means of linguistic communication, separate groups of the Latvian society might gradually choose the information space of global subculture and other countries as the component of the identity, which might result in social disintegration of the society. A society

that is split from linguistic and communicative aspect will negatively affect the attraction of investments, thus decreasing the growth opportunities for the economy.

2.9 Possible breach of the Article 4 of the Constitution

Without introducing a new, more effective set of instruments of the language policy that would ensure the status of the state language and prospects of sustainable development, Article 4 of the Constitution of the Republic of Latvia, which states that the state language of the Republic of Latvia is the Latvian language, will be ignored even more often in the social life.

3. BASIC PRINCIPLES OF THE STATE LANGUAGE POLICY

Already since 1989, the following basic principles have lain at the basis of language policy of Latvia:

- the Latvian language is the state language in Latvia,
- the state guarantees the opportunity to preserve, develop and use in certain functions the languages of minorities of Latvia.

These basic principles comprise the idea on coexistence of languages and legal hierarchy of languages with the priority of the state language. Thereby linguistic human rights are ensured both for Latvians and the minorities of Latvia.

4. AIMS OF THE STATE LANGUAGE POLICY

Ensuring the sustainability, linguistic quality and competitiveness of the Latvian language as the state language of the Republic of Latvia and the official language of the European Union in the market of languages of Latvia and the world by

- introducing basic principles for the development of the Latvian language in legal, pedagogical and linguistic spheres,
- improving the legal basis for the functioning of the state language,
- fostering the qualitative acquisition of the Latvian language both among Latvians and representatives of minorities of Latvia,
- performing an overall study of the Latvian language, scientifically grounded standardisation of the literary language and codification of norms, developing varied ways of expression in the Latvian language in all fields of the society's life,

- enlarging and preserving the cultural environment of the Latvian language, as well as cultivating and strengthening the quality of the Latvian language in the information space of Latvia, especially in mass media and electronical media,
- supporting and fostering the development of the Latvian language and popularising it by means of literature and art.

5. DIRECTIONS OF ACTION FOR ATTAINING THE AIMS OF THE STATE LANGUAGE POLICY

5.1 Ensuring the legal status of the state language

In accordance with the Article 4 of the Constitution of the Republic of Latvia ensuring the implementation of the state language status for the Latvian language according to the norms of the “Official Language Law” and the Regulations of the Cabinet of Ministers. Improve the legislative base for the integration of the society on the basis of the state language at the same time ensuring legal protection of the languages of the minorities in compliance with the principles of the international law, recommendations of the enlarged European Union in the field of language policy and laws of the Republic of Latvia.

5.2 Popularisation of the necessity of proficiency of the Latvian language

Foster multilingualism, positive attitude against the Latvian language and diversity of languages of every resident of Latvia. Popularise the necessity of proficiency of the state language, so that the society could integrate on the basis of the state language and all graduates of the comprehensive and vocational secondary schools could acquire the higher professional or academic education in the state language and successfully compete in the job market.

5.3 Improvement of quality of education of the Latvian language

Improve the quality of education, by fostering modern training of Latvian language teachers and creation of study aids and guidance manuals.

5.4 Promotion of acquisition and improvement of the Latvian language in Latvian diaspora

Provide support for Latvian diaspora in acquisition of the Latvian language and cultural traditions and improvement of knowledge, by ensuring access to books and study aids, modern programmes for language acquisition and exchange of language teachers.

5.5 Scientific study, cultivation and development of the state language

Ensure the linguistic quality of the Latvian language, develop varied ways of expression in the Latvian language in all areas of the social life. Provide preconditions for an overall study of the Latvian language and scientifically grounded standardisation of language, preservation and development of the Latvian language as the driving force for the humanitarian development of the personality and as a component of the heritage of the country and the world. Promote the publication of the results of studies of the Latvian language, especially sources of norms (dictionaries, grammar, reference literature). Promote full-fledged inclusion of the Latvian language in the systems of information technologies. Promote the cultivation and development of the traditional cultural environment of the Latvian language. Foster the preservation of the heritage of language and access to it in the electronical media by facilitating its inclusion in public access data bases.

5.6 Ensuring the linguistic aspects for integration of Latvia into the European Union

Ensure a full-fledged international status for the Latvian language as one of the twenty official languages of the European Union by developing a service of translators and interpreters and a network of widely accessible data bases of sources of terms and norms. Promote the acquisition of the Latvian language in other countries of the European Union, as well as its distribution in the linguistic area of Europe by preparing and disseminating information materials about the Latvian language and culture. Promote involvement in linguistic educational programmes of the European Union and student exchange programmes.

5.7 Ensuring the participation of the society in the implementation of the state language policy

Inform the society of Latvia about the basic principles of the language policy, linguistic situation of Latvia and linguistic legislation, as well as the foreign experience in the national regulation of the language situation. Develop sociolinguistic competence and favourable psychological attitude of the society of Latvia by providing unbiased information and analysis in mass media. Educate the society on issues of language culture. Involve most of the society in the implementation of the state language policy. Highlight and popularise the best achievements and the most successful experience in the implementation of the state language policy.

5.8 Creative development of the Latvian language and cultivation of the language culture by means of literature and art

Create a favourable environment for self-development of the language and

for opening its manifold creative potentials by stimulating creation of new literary works and quality translations, as well as purposefully supporting other areas connected with the language – theatre, cinema, audiovisual media etc. Improve the culture of language by promoting the spread of reading traditions and their rooting in the society, especially among the children and the youth. Promote the involvement of public radio, television and other mass media (including electronic) in the cultivation of the language culture and its popularisation in the society. Improve the quality of the language in published texts and public performance, foster the involvement of qualified translators and editors and provide opportunities of education and improvement of professional skills for them.

6. RESULTS OF THE STATE LANGUAGE POLICY AND INDICATORS OF EFFECTIVENESS

Language policy, as suggested by experience of Latvia and other countries, cannot be measured, expressed and evaluated in separate figures. In order to reach the aims of the state language policy, it is necessary to achieve a **quality** improvement in all directions of action (see 5.1–5.8).

The state language policy results will be determined by a complex analysis of language situation in 2005 (as a reference point), in 2009 and in 2014, evaluating the dynamics of the language situation in last ten years.

The analysis of the sociolinguistic situation of Latvia will examine the objective components of the situation (including proficiency of the state language and the positions of the state language in the most important spheres of the social life) and subjective factors of the situation (linguistic attitude of social groups against the state language and other languages, the spheres of language usage and national measures for regulation of language situation).

7. ASSESSMENT OF THE IMPACT ON THE STATE BUDGET AND THE BUDGET OF LOCAL GOVERNMENTS

The implementation of the state language policy guidelines is financed from the state budget, since provision and development of the state language status is considered to be the responsibility and a matter of honour for each country and must be recognised as a long-term investment in the image making of the country.

The state language policy guidelines are being implemented in the framework of the annual state budget law.

In 2004, the implementation of the state language policy was directly financed by LVL 341 329, including:

State Language Agency of the Ministry of Education and Science (MES)	LVL 167 629
State Language Centre of the Ministry of Justice	LVL 96 000
State Language Commission of the President of the State	LVL 48 000
Centre for Curriculum Development and Examinations of the MES (directly for the development of the state language)	LVL 25 700
Terminology Commission of the Latvian Academy of Sciences	LVL 4 000

(For comparison: financing for the “National Programme for Latvian Language Training” (NPLLT) that is envisaged for fostering the learning of the Latvian language as the second language was LVL 819 433 in 2004. The total budget for Translation and Terminology Centre which is partly ensuring the development of terminology of the state language was LVL 500 000 in 2004).

In addition to state financing, certain language policy measures can be financed by legal persons of public law, legal persons of private law, natural persons, as well as foreign donors.

State budget:

- legal basis for the improvement of the language policy,
- acquisition of the state language and other languages in the national system of education,
- training of teachers,
- language teaching programmes in mass media,
- examination of the state language proficiency,
- scientific study and promotion of the development of the language,
- cultivation and maintenance of the language quality in mass media and electronic media,
- update of sources of language norms and development of new sources of norms.

Local governments:

- acquisition of the state language in preschool education establishments,
- teaching of languages for employees of local governments.

Enterprises:

- teaching of the state language for employees.

National cultural societies, other societies and establishments, religious organisations:

- acquisition of minority languages in the education establishments of minorities and Sunday Schools.

State and foreign financing:

- national programme for the Latvian language training,
- separate projects for learning the languages,
- separate projects for improvement and popularisation of the language and its culture.

8. PLANNING FURTHER ACTION

A concrete system of measures for implementing the guidelines of the State Language Policy will be provided for in the programme. The project of the programme for 2005–2009 will be worked out by the Ministry of Education and Science and submitted to the Cabinet of Ministers by May 31, 2005, but the project of the State Language Programme for 2010–2014 – by November 30, 2009.

9. PROCEDURE FOR SUBMISSION AND EVALUATION OF REPORTS

In order to evaluate the progress of implementation of the adopted guidelines, the Ministry of Education and Science together with the Ministry of Culture submits an informative report on the implementation of guidelines to the Cabinet of Ministers by March 30, 2010.